

DELO

glasilo KPI za slovensko narodno manjšino

TRST - 28. decembra 1983
Leto XXXV. - Štev. 20
Petnajstdnevnik - Quindicinale
Abbon. postale - Gruppo II/70
300 lir

Novi premiki terjajo enotnost v boju za globalno zaščito naše manjšine

Kaj je novega z zakonom za zaščito slovenske manjšine, ki je v tem trenutku (povsem razumljivo) naša glavna in prvenstvena skrb?

Povejmo torej, da se sredi januarja sestane na svoji prvi letošnji seji senatna komisija za ustavna vprašanja, ki ji predseduje sen. Bonifacio (KD). Na zahtevo tajnice komisije sen. Jelke Gerbec je bila vključena na dnevni red tega zasedanja tudi razprava o zakonskih osnutkih, ki se tičejo naše manjšine. Ne gre za zgolj formalno, pač pa za pomembno politično izbiro, ki jo bomo skušali razčleniti v nadaljevanju tega članka. Naj nam bralci oprostijo, če se bomo dotaknili tudi nekaterih formalnih zapletov in vprašanj, vendar je tudi to pomembno za razumevanje ozadij dogodkov zadnjih tednov.

Gotovo je namreč, da je prišlo do določenega premika, ki ga je slovenska javnost v zamejstvu zaznala že iz poročanja dnevnega časopisja. Znano je, da je minister Romita v imenu vlade pričel, da bo ministrski svet predložil svoj zakonski predlog o zaščiti slovenske manjšine. To je nepričakovano izvedel tudi predsednik slovenskega izvršnega sveta Janez Zemljarič med svojim obiskom v Rimu, prve dni decembra. Nekaj dni pozneje je isti minister Romita (ki v vladi odgovarja za deželna vprašanja, vendar mu je predsednik Craxi poveril tudi skrb za narodne manjšine) sporočil javnosti, da je vladni zakonski predlog o Slovencih v bistvu že napisan in da ga sedaj proučujejo in usklajujejo posamezna ministrstva. Resnici na ljubo gre bolj za politično usklajevanje med vladnimi strankami in nekoliko manj za preverjanje posameznih členov pri pristojnih ministrstvih. Kakorkoli že, ni znano, koliko časa naj traja to usklajevanje. Zdi se pa, da misli tokrat vlada resno in da bo torej v doglednem času vladni zakonski predlog znan širši javnosti.

O njem je minister Romita povedal razmeroma malo. Naprimer to, da bo sestavljen na osnovi gradiva Cassandrove komisije, torej posebne komisije, ki je pri predsedstvu vlade tri leta proučevala vprašanja globalne zaščite in v kateri so bili tudi slovenski predstavniki. Romita je poudaril, da bo vlada upoštevala tudi mnenja slovenskega dela komisije. Glede na to, da ta komisija ni zaključila svojega dela s soglasjem, pač pa z nasprotnimi dokumenti slovenskega in italijanskega dela, je mogoče iz Romitovih izjav sklepati, da bo vlada iskala kompromise med nasprotnimi stališči. Lahko si torej, v najboljšem primeru, pričakujemo, da vladni zakonski osnutek za Slovence ne bo povsem zadovoljiv ali celo tak, da ga bomo morali odkloniti in zahtevati bistvene popravke. Do tega lahko pride med parlamentarno razpravo, ko bo vladni osnutek služil kot temelj, ostali osnutki (in med temi tudi osnutek KPI) pa bodo služili kot »popravki« k vladnemu zakonu ali pa kot alternativna besedila.

Med tem se odpira vprašanje: kaj pa mi, kaj pravimo Slovenci k vsemu temu?

Odgovor ni preprost, ki bi si morda pričakovali po zdravi pameti. Priča smo namreč bili raznim političnim (in ne formalnim) manevrom, na katere moramo opozoriti javnost, tudi zato, ker se še niso nehali.

Vsi manevri pa težijo k edinemu cilju: izločiti Slovence iz igre, preprečiti, da bi bistveno vplivali na oblikovanje zaščitnih norm, ki se jih vendarle tičejo.

Prvi maneuver je nastal že v prejšnjih tednih, ko so nekatere politične sile (predvsem demokristjani) skušale vsiliti razpravo o zaščiti Slovencev najprej v poslanski zbornici. Glede tega predloga je bilo danih več razlag, toda verjetno je resnica samo ena in smo jo slišali prav iz demokrščanskih ust: »Preprečiti moramo, da bi pri prvih, najpomembnejših

razpravah sodelovala senatorka Grbčeva».

Kajti jasno je, da je zelo važno, če bo pri prvih razpravah in usklajevanju besedil sodelovala neposredno izvoljena slovenska parlamentarka ali pa ne. Je že res, da so komunistični poslanci prisotni tudi v komisiji poslanske zbornice, vendar to ni isto. Slovenska senatorka lahko najneposredneje izraža interese, čustva in pričakovanja naše manjšine. To je delala doslej in tako bo nadaljevala tudi v bodoče.

Drugi poskus je bil ta, da bi o zakonu za Slovence razpravljali vzporedno z zakonom o zaščiti manjših etničnih skupnosti širom Italije. Za to so zainteresirani predvsem nekateri furlanski parlamentarci, ki najbrž upajo, da bo »slovenski voz potegnil za seboj furlanskega«. Res pa je, da bi v tem primeru bil »slovenski voz« obtežen in bi se pomikal počasi. Točneje povedano, naša zaščita bi bila najbrž kakovostno manjša in šibkejša, prav zaradi zaviralne vloge razprave o drugi tematiki. Tudi s tem se ne strinjamo in zato mislimo, da morata razpravi o obeh zakonih potekati ločeno: v senatu zakon o Slovencih, v poslanski zbornici pa zakon o etničnih skupnostih.

To očitno ni po godu KD in nekaterim drugim silam, kar se kaže tudi v dejstvu, da KD ni hotela predložiti svojega zakonskega osnutka v senatu. Odprto sedaj ostaja vprašanje, kje bo svoj predlog vložila vlada: v senatu ali zbornici?

Slovenci smo med srečanjem s predsednikom senata Cossigo, v Gorici, zahtevali, naj bo razprava v senatu. Odgovor na to vprašanje je tudi pobuda, da se razprava prične v senatni komisiji sredi januarja. Če ne bo prišlo do novih političnih zapletov.

Toda s tem ni konec vseh manevrov. Znano je, da se nekaj dogaja (ali premika) tudi pri nas, v Trstu in drugih krajih dežele. Najprej so se oglasili fašisti in

Vsem Slovenkam in Slovencem, vsem delovnim ljudem
SREČNO NOVO LETO 1984

drugi nasprotniki Slovencev. Zasedbi nekaterih italijanskih višjih srednjih šol so sledili škvadrstični izgredi v rojanski družinski posvetovalnici, kjer so se fašisti združili z Listo za Trst. Slednja je prav te dni izdala plakat s ščuvanjem tržaškega prebivalstva, naj se upre zaščiti Slovencev ali »dvojezičnosti«, kakor jo imenujejo.

Namen šovinistov je jasen: preprečiti razpravo o zakonih ali, v skrajnem primeru, vplivati na vlado, naj ne popušča Slovincem pri bistvenih vprašanjih rabe jezika v javnosti in pravic v pretežno italijanski sredini.

Večkrat smo poudarili, da so funkcionarji rimske vlade, ki konkretno sestavljajo vladni osnutek za zaščito Slovencev, zelo občutljivi za šovinistične pritiske iz Trsta. Najbrž bo tudi tokrat tako.

Pri tem je posebno zaskrbljujoče dejstvo, da slišijo vlada in italijanska javnost samo eno plat zvona: nacionalistično in protislovensko. Slovenci pa (tako se zdi) pasivno čakamo na razvoj dogodkov.

Je to res? In če je res, zakaj?

Organ, ki je doslej usklajeval enotne pobude naše manjšine je bila »enotna delegacija«. Ne gre zgolj za predstavništvo, pač pa za organ, v katerem šest komponent slovenske narodne manjšine v Italiji usklajuje svoja stališča in akcije. To so KPI, PSI, SKGZ, SSK, Svet slovenskih organizacij (krovna organizacija katoliških Slovencev) in društva Slovencev iz videmske pokrajine.

Enotna slovenska delegacija je doslej prebrodila vse medsebojne spore in znala najti skupen jezik, ko je šlo za bistvene interese naše skupnosti. V tem trenutku pa se zdi, da se je volja po enotnih nastopih zmanjšala ali da jo nekaj zavira.

Ne bomo razkrivali tajnosti, če se sklicujemo na izjave, ki jih je dal deželni tajnik Slovenske skupnosti »Novemu listu« v božični številki. Dr. Bratuž govori o enotni slovenski delegaciji »v preteklem času«. Pravi: »Odgovor na to vprašanje (o krizi v okviru enotne delegacije) je morda kompleksen in tudi delikaten«. Nato pa zaključuje: »Nimamo namena vsiljevati svojih predlogov in zamisli, vendar pa ne moremo vedno le pasivno sprejemati določenih oblik dela. Sicer pa bo SSK v kratkem izdelala stvarna in jasna stališča v zvezi s tem...«.

Ne glede na meglenost izjav jasno izhaja, da se je dogovarjanje o skupnih pobudah v okviru enotne delegacije ustvarilo na pritisk SSK, ki je v trenutku, ko bi morali čimveč vplivati na dogajanje, sprožila zahtevo o »preverjanju« odnosov med slovenskimi komponentami in razčiščenju razmer v nekaterih manjšinskih ustanovah. Gre za probleme, o katerih je mogoče tudi razpravljati, vendar ločeno, vzporedno, ne pa preudicialno. Tako je zamrla dejavnost enotne slovenske delegacije, kajti dve izmed šestih komponent trdita, da »niso dani pogoji za enotne nastope v tem trenutku«.

Upati je le, da se nam ne bodo stvari maščevale, kajti v tem primeru bo jasno, čigava je odgovornost za zamujene prilike. Ne strinjamo se z uvodnikom istega slovenskega tednika, ki predlaga, naj bi Slovenci zavzeli enotno stališče šele po objavi vladnega zakonskega onutka. Morda se bo to zgodilo, toda zamuda ne bo po naši krivdi!

Slovenska komisija KPI je na sestanku z deželnim partijskim tajništvom poudarila svojo zaskrbljenost zaradi poskusov rušenja enotnih akcij slovenske manjšine. Obenem pa izražamo upanje, da bo mogoče čimprej premostiti krizo v odnosih med slovenskimi organizacijami, kajti neenotnost nam v tem trenutku škoduje, in še kako.

Med postavljenimi problemi lahko omenimo tudi poskuse, da bi odrekli predstavniško vlogo slovenski senatoriki. Te vloge ji ne more odvzeti nihče, razen volilcev. V okviru enotne delegacije pa komunisti nastopamo kot ena izmed komponent, čeprav objektivno predstavljamo večino v okviru naše skupnosti. Zato smo tudi povedali, da ne nasprotujemo formalnim oblikam vodenja delegacij, ki naj zagotovijo vsem komponentam enako dostojanstvo, ne glede na njihovo politično in organizacijsko težo.

Kajti še vedno velja načelo, da je učinkovitost naše manjšine odvisna tudi od njene enotnosti. Vsak poskus razbijanja bodo Slovenci primerno ocenili.

st.s.

Beležke z razprave na skupščini dijakov italijanske višje šole o zaščiti Slovencev

Te svoje beležke in vtise pišem v sredo, 21. decembra popoldne. Danes zjutraj sem štiri ure prebil v veliki dvorani salezijanskega avditorija pri sv. Jakobu, kjer se je zbrala skupščina dijakov italijanskega trgovskega tehničnega zavoda »Da Vinci«, da bi z nami razpravljali o sožitju in »dvojezičnosti«, kakor oni radi imenujejo zakone za zaščito Slovencev v Italiji.

To, kar sledi, so moji vtisi, ne pa podrobna kronika diskusije, ki je trajala več ur in bi je torej ne mogel spraviti na papir v tako kratkem času.

Prvi vtis je name naredila ta mladina. Dekleta in fantje, kakor jih vsak dan vidavamo po ulicah, v barih, v motorčki. Kolikokrat sem se spraševal, kaj mislijo, kako gledajo na svet. Ali tudi oni podoživljajo probleme tako, kot jih je naša generacija? Ko sem imel njihova leta sem s svojimi vrstniki (bili smo šestnajst - sedemnajstletniki) razpravljali o veri, o narodnosti, o marksizmu, o psihologiji, o zgodovini. Prepirali smo se med »klerikalci« in »levičarji«, med titovci in stalinisti... Skratka, prepričani smo bili, da rešujemo svetovne probleme v imenu velikih idealov in malih

medsebojnih spopadov. Obenem pa nas je družila trdna narodna zavest. Vedeli smo, za kaj se borimo in kaj zahtevamo.

Kaj torej tiči za plavimi kodri deklčev v jeansih in z živopisnimi ovratnicami in mozoljčasti čeli njihovih pubertetniških vrstnikov? Je njihov način mišljenja res tako različen? Mar ne živimo v istem mestu, v istem okolju?

In vendar so prav ti fantje in dekleta, ki jih podravnateljica šole prof. Abram (glej ironija, brez i) poziva, naj bodo olitani in naj se lepo vedejo, tisti, ki so pred nekaj tedni po desetih minutah ščuvanja fašistov prvi zasedli svojo šolo proti »dvojezičnosti«, torej proti nam, Slovincem. So tedaj glasovali tako naglo, ker se jim je mudilo pohajati ali pa je njihova mladostna duševnost že zastrupljena z narodnostnim presodkom?

Mladina srednje šole »D'Aosta« se preriva v dvorano, zasede vse do zadnjega prostora v galeriji in parterju. Za nas, govornike, so gostitelji (najbrž prijazni salezijanci, ki pa jih nikakor ni na spregled) pripravili mizo na odru. Pokrili so

jo z rdečo vezeno preprogo, ki rahlo spominja na balkanske motive. Ironija ali prijaznost?

Prirediteljev ni od nikoder. V pismu ravnatelja te višje šole je izrecno poudarjeno, da spada današnja razprava v »didaktični okvir«, torej k pouku. Profesorji bodo pospremili svoje dijake v dvorano in bodo skrbno preverili, da bi le kdo ne ušel. Kam pa, saj dežuje kot škafa. V resnici pa stojita pred menoj le dva profesorja. Že preje omenjena podravnateljica Abram in mladi, visoki in bradati Gianni Zumin, levičar in prijatelj Slovencev. Prvo leto poučuje na tej šoli, zato se tudi ne znajde. Vsi ostali profesorji so jo popihali takoj, da bi jim ne bilo treba poslušati kvant o Slovincih in njihovih pravicah. Res ni mogoče, da je to naključje. Za enega bi še verjel. Toda za vse?

Organizatorji (ravnateljstvo, dijaki, starši, profesorji) so povabili na srečanje »vse stranke ustavnega loka«. Skušal sem izvedeti, katere. Povedali so mi, da (po njihovem) spada v »ustavni lok« tudi MSI. Kajpak so povabili tudi »Listo za Trst«. Prišla sta kar dva: profesor Spiazzi in pokrajinska svetovalka

Angela Paludetto. Za mizo bo sedel Spiazzi, ki ga doslej nisem poznal, a so mi prijatelji pripovedovali, da «ni ravno najslabši» med listarji. To najbrž pomeni, da ni divjak, kot Gambassini s svojo skupino, ki se sedaj odkrito povezuje s fašističnimi škvadrili in plačanci «à la Scarpa» in v slogu dvajsetletja napada ženske, zbrane v Rojanu na seji družinske posvetovalnice, ker so si drznile povabiti na sestanek v obeh jezikih.

Za demokristjane je prišel Gozzi, nekaj tesni sodelavec pokrajinskega predsednika Zanettija in eden izmed pobudnikov mednarodne manjšinske konference v Trstu, pred desetimi leti. (Je bilo zares šele pred desetimi leti? Zdi se mi, kot da je medtem minilo celo stoletje). No, z njim lahko polemiziramo, vendar stojiva na isti strani prepada, ki ločuje barbarstvo nacionalizma od kulture sožitja.

Za socialdemokrate se je odzval nek starikav gospod, ki mu je baje ime Corvo ali Corba. Sedel je za mizo in skoraj ves čas molčal.

Skupščina se je pričela. Podravnateljica Abram je stopila k mikrofonu in prebrala pismo, ki ga je napisal ravnatelj. Brez vsebine, toda paternalistično, kot zna napisati samo ravnatelj višje srednje šole.

Tudi Abramova jo popiha, češ da ima na šoli nek natečaj. Mimogrede poprosi Zumina, naj kar on vodi razpravo in daje besedo. Odslej ni bilo o nobenem profesorju ne duha ne sluha.

Zumin vpraša, kdo bo začel. Prvi se oglasi socialdemokrat, ki prebere stališče tržaške federacije PSDI. Stara zadeva, isti dokument nam je prebiral pred tremi leti na sejah vladne komisije za probleme manjšin socialdemokrat prof. Saudi. Tedaj je bil šolski svetnik za italijanske šole v Istri, za njegova protislovenska stališča v Rimu so ga nagradili in je sedaj ravnatelj najbolj prestižnega tržaškega liceja «Dante». Pravi, da ima večjo oblast kot šolski skrbnik! No, stari socialdemokrat Corvo (ali Corba) prevre dokument. Iz njega izhaja mnenje, da mora biti manjšina «uravnovešeno zaščitena», vendar je pred tem potrebno njeno ugotavljanje s preštevanjem. Da bomo vedeli, kje je, koliko je je in kolikere pravice zasluži...

Ko socialdemokrat utihne, je na vrsti prof. Spiazzi, za Listo. Tudi on se poslužuje prefinjenega trika. Najprej z močnim glasom predlaga mladini razpravo (zakaj pa smo se sploh zbrali?), nato doda, da se on strinja z zaščito Slovencev. V isti sapi zine, da smo že kar dobro zaščiteni, celo preveč.

Vsekakor je on za zaščito «na melonarski način»: v Trstu smemo med seboj govoriti slovensko, imeti gledališče in šole, na Krasu pa (če hočemo) tudi dvojezičnost. Vendar se moramo prej dati prešteti. O kateremkoli zaščitnem zakonu bi moral vsekakor prehodno razpravljati Trst!

O sveta naivnost in zloba. Mar italijanski državljani predhodno razpravljajo o davčnih zakonih, čeprav se jih tičejo? Trst hoče vedeti in razpravljati vse, češ da je zaščita Slovencev najhujši davek,

Zadovoljiv uspeh dolinske družinske posvetovalnice

Pred kratkim je bil v prostorih KD France Prešeren v Boljuncu občni zbor Družinske posvetovalnice za dolinsko občino. Žal, se je tega pomembnega srečanja udeležilo le skromno število občanov, od občinske uprave pa je bil prisoten le župan Edvin Švab.

Predsednica upravnega odbora, Silvana Mondo, je v svojem poročilu orisala začetne težave, s katerimi se je moral odbor spoprijeti in nekaterimi, ki še danes obstajajo. Gre predvsem za prostore, ki jih je občinska uprava dala na razpolago. Posledica raznih zapetljajev pa je privedla do nevspečnosti praktičnega značaja: v istih prostorih je namreč «začasno» nameščen splošni zdravnik z občinsko zdravstveno službo. Poleg svojih pacientov namreč sprejema tudi matere z dojenčki in otroki, ki morajo biti cepljeni. Razumljivo je, da se tako nabere v posvetovalnici veliko število ljudi. Odbor družinske posvetovalnice je moral zato prilagoditi urnik delovanja nekaterih operaterjev tako, da bi lahko čimbolj v miru opravljali svoje delo. Zaenkrat pa zgleda, da je rešitev tega problema še daleč, medtem pa gredo stroški, od elektrike do ogrevanja in čistilke, na račun posvetovalnice, ki danes deluje v okviru Krajevne zdravstvene enote.

Kljub vsemu, neudobnosti in nenazadnje tudi raznovrstnim predsodkom občanov, se je v tem letu obisk uporabnikov znatno povečal, posebno odkar smotno sodelujeta babica in ginekolog dr. Vuga. Poglavitna skrb upravnega odbora je namreč, da bi pridobila operaterje, ki govorijo slovenski jezik ali vsaj da ga kolikortoliko razumejo. To pa, žal, ni še popolnoma uspelo, tudi zaradi pomanjkanja kvalificiranega kadra. Vsekakor pa skuša posvetovalnica naravnati svoje delovanje tako, da bo čimbolj ustrezalo potrebam prebivalstva, ki je v dolinski občini pretežno slovensko.

Zdravstvena služba pa je v tej občini še zelo pomanjkljiva, zato je upanje odbora družinske posvetovalnice, da bi občani sledili delovanju te organizacije s čimvečjo pozornostjo, predvsem pa s pravilnim pristopom. Namreč tako, da ne bi posvetovalnice pojmovali kot brezplačno ambulanto, marveč kot ustanovo, kjer se lahko dobi primerne in strokovne nasvete za zaščito psihofizičnega in spolnega zdravja posameznika in dvojice.

V bodoče bodo upravni odbor in operaterji priredili vrsto informativnih srečanj po vaških društvih in kroških, predvsem pa stike z mladino. Istočasno namerava odbor ustanoviti knjižnico, ki bo razpolagala s slovenskimi in italijanskimi publikacijami in knjigami, ki se jih bodo uporabniki lahko poslužili.

Upravni odbor soroča nadalje, da je sedanji urnik operaterjev, dolinske družinske posvetovalnice sledeči:

v ponedeljkih od 9. do 11. ure, dr. Vuga in babica Nirvana Ruzzier;
v ponedeljkih od 9. do 11. ure in v petkih od 8.30 do 10.30 socialna delavka Ondina Zergol;

psihologinja (ki je začasno odsotna zaradi bolezni) pa je v posvetovalnici ob ponedeljkih od 9. do 11.15.

Sedež posvetovalnice je v Boljuncu, št. 35 (tel. 228-722).

ki bi lahko plačali svojemu «italijanstvu».

Tako pride vrsta name. Zavedam se, da se tej mladini ne bomo prikupili s triki ali z mežikanjem, niti s popusti na račun vsebine zakona, kot delajo nekateri. Najprej pa jim moram povedati, da sem edini Slovencev v tej dvorani in torej edini poklican, da govorim o zaščitnih zakonih, ki se konec koncev, tičejo mene in mojih ljudi (ter nikogar drugega). Kje se je slišalo, da bi naprimer, večina ljudi, ki imajo zdrave roke in noge, odločali o tem, ali sme občina odpravljati arhitektonske bariere za telesno prizadete, ki so manjšina. Naj siti odločalo o tem, kdo je v svetu lačen?

Nisem veliko govoril o zakonskem osnutku KPI, pač pa utemeljeval nujnost zaščite za vsako narodno manjšino. Tem dijakom, ki veliko dajo na svojo italijansko kulturo, pa sem skušal tudi dopovedati, da bo v Trstu

italijanska kultura tem izraziteje izstopala, čim bolj ji bo omogočeno soočanje in primerjanje z enakopravno slovensko kulturo. Konec koncev bi brez nas, Slovencev, bilo nesmiselno sklicevanje na italijanski značaj njihove kulture. Postali bi eno izmed tolkih italijanskih mest, za katera morda svet niti ne ve.

Zadnji je bil Gozzi, demokristjan. Govoril je predvsem o miru, ki se začenja graditi v odnosih med ljudmi in narodi. Po njegovem je zakonski osnutek KD «previden», ker upošteva stvarnost in je noče spremeniti na boleč način.

Sledi razprava. K mikrofonu se oglasi fant s svetlomodro volneno majico. Strinja se z listarji, da nas bi morali prešteti, ker bi tako «ves svet» vedel, kako malo nas je. (Odgovarjam mu, da so naš že večkrat preštevali, tudi proti naši volji. Sicer pa ni treba dokazovati, da

nas je malo. Smo manjšina in zato hočemo biti zaščiteni).

Na oder pridejo drugi fantje. Med seboj si molijo listke z osnutki vprašanj ali posegov. Ko govorijo, stoje na strani, kjer sediva z Gozzijem. Skušam jih gledati v oči in razumeti, če so iskreni ali ponavljajo misli, ki jim jih kdo vtepa v glavo. Njihovo znanje o Slovencih je sramotno. Ne vedo nič o svojih sosedi. Prav je imel oni, ki je trdil, da bi morali imeti Slovenci črno kožo. Tako bi se ne skrivali. Tudi asimilacija bi bila težja.

Neki fant je naprimer dejal (misleč morda, da je zelo demokratičen), da so nas Tržačani sprejeli medse, «ko smo prišli sem», zato pa bi ne smeli zahtevati preveč.

Povedati jim moram torej, da nismo prišli od nikoder, da nismo «prišleki» vasj tisoč let, da je naša kultura avtohtona vsaj v tolikšni meri kot italijanska.

Dekle stopi na oder. Lepa, plavalasa, visoka. Ne sprašuje, pritožuje se, češ da so jo starši poslali študirat na trgovsko šolo, da bo dobila službo in delala. Sedaj pa bo prišla zaščitita Slovencev, ki bodo pobrali zase najboljše in vse razpoložljive službe, ona pa bo na cesti kot vsi njeni italijanski vrstniki, razen če se ne nauči slovenščine. Tega pa, seveda, noče, ker je Italijanka.

No, pa odgovarjaj... Ali se ji zdi tako sramotno, če se kdo nauči drugega jezika? Nekoč je beseda poliglota veljala za najbolj učene in spoštovane može. V Trstu pa je pošast, kdor pozna sosednji jezik. (Dodal sem, da naj ne skrbi za službo. Medtem ko se tržaška mladina protivi Slovincem je vlada uničila nov del tržaškega gospodarstva. V resnici bi izvajanje naših pravic zahtevalo nekaj sto novih delovnih mest, vseh delovnih mest na Tržaškem pa je 95 tisoč.

Sama aritmetika ti pove, da jih Slovinci ne moremo zasesti, saj bi nas moralo biti vsaj 150 tisoč. Nič ne pomagajo. To zgodbo o delovnih mestih sem slišal tolikokrat in v vseh možnih zabelah, da se mi kar zdi, kako jim profesorji doma vsak dan razlagajo o Slovencih kot edinem vzroku upadanja delovnih mest na svetu. Seveda se tem argumentom takoj pridruži predstavnik Liste, ki je tu kot doma. Bere odlomke iz zakonskih osnutkov, kot če bi bili Talmud. Po njegovem je celo demokrščanski zakon ustvarjal to nevarnost, da bi Slovenci imeli preveč delovnih mest. (Vprašam ga, če je res tako obupal v prihodnost Trsta, saj se zdi, da smo na Jugu, kjer vsak mladi človek upa, da bo postal karabinjer ali poštni uslužbenec). Kje so sindikati, da bi dijakom razlagali prave vzroke gospodarske propadanja. Mar ni narodnostni razdor, zaradi katerega smo bili vedno šibki in poraženi na gospodarskem področju?

Nov poseg. Že na stopnišču glasno ponavlja to, kar želi povedati. Drugi ga spodbujajo. «Če hočete govoriti slovensko, pojdite na izlet tja, čez mejo. Tu smo Italijani...» Močan aplavz. Mislim, da ploska velika večina. Taki so, torej. Banalni šovinisti, brez kulture. Iskreno moram povedati, da bolj spoštujem fašiste. Vsaj vedo, zakaj nam nasprotujejo. Ti pa so predvsem neuki in svojo neukost, svojo neizobraženost in nekul-

Kljub težavam bo gledališče nadaljevalo svoje delo

Slovensko stalno gledališče preživlja hudo krizo, ki je huda predvsem zato, ker ni pravih odgovorov nanjo. Da bo jasno, SSG sodi med državna gledališča in bi zato morala prav država jamčiti za njegov obstoj.

Dejstva pa so tu popolnoma drugačna. Državne podpore še zdaleč ne jamčijo obstoja našega gledališča. Gre pa še za nekaj hujšega: v Italiji namreč ne obstaja nek poseben zakon za gledališke dejavnosti, ki naj urejuje delo državnih in privatnih gledališč. To pa pomeni, da so državne podpore odvisne od dobre ali slabe volje tega ali onega ministra, te ali one vlade. To dejstvo pa občutijo predvsem stalna gledališča in pa tista, ki jim gre za nova gledališka iskanja in seveda manjšinska gledališča, kar pomeni, da SSG občuti krizo s posebnim poudarkom. Odgovor na vprašanje, zakaj je tako, je jasn: naše gledališče razpolaga z majhnim zaledjem in omejeno publiko. Da bi ustrezalo potrebam publike in pa tudi državnim normam, mora izdelati več predstav leto in še te imajo potem razmeroma majhno število ponovitev. Marsikatero italijansko stalno gledališče si pač privoščijo eno ali dve predstavi in z njima igra vso sezono in dlje; bodisi doma, kot po gostovanjih po Italiji. Spremeni se v nek gledališki urad...

SSG ima poleg tega svoj stalni ansambel, obstajajo gledališča, ki zberejo igralce za eno predstav in potem ansambel razpustijo. Skratka, biti manjšinsko gledališče pomeni specifične potrebe, ki so toliko bolj markantne, če manjšinsko gledališče noče pristati na kvalitetni «manj». Imeti svoj ansambel, nuditi možnost za umetniški razvoj ansamblu ter igralskemu in drugemu umetniškemu podmladku, pomeni imeti tudi sredstva za to. Država tega ni upoštevala in ne upošteva. Dejansko je omogočila delovanje našega gledališča dežela Furlanija Julijska krajina. Vendar mislimo, da so bili posegi dežele le kratkoročno nadomestilo za državno odsotnost. Dežela je namreč podprla gledališke ustanove v naši deželi tako, da je izdajala jamstva za posojila. To pa pomeni dolgove, skratka, gledališča in tudi SSG, so živela in živijo od dolgov. SSG je do tolikšne mere zadloženo, da presegajo pasivne obresti ceno celotne gledališke sezone.

Vse to pa je privedlo do današnje nelikvidnosti SSG. Da bo jasneje, naj povemo, da je deželni svet odobril jamstvo za posojilo za sezono 1983/84, vendar sedanji deželni odbor noče izdati jamstva, češ, da ima na račun gledališč dežela preveč dolgov, od tu pa zahteva, naj dajo gledališča jamstvo, da bodo dolgove izplačala, kar je v bistvu nemogoče.

Na račun stalnih gledališč letijo sicer najrazličnejše kritike, med temi je najresnejša ta, da je lotizacija v upravnih svetih onemogočila uspešno delo. Kaka taka kritika je padla tudi na SSG.

Vendar je tu treba jasno povedati, da tudi v času, ko je bil izvoljen nov predsednik SSG in ko ni manjkalo diskusij in polemik, ni prišlo do zastojev; gledališče je redno delovalo, umetniška sezona je tekla in tudi z več kot dobrimi rezultati. To je dokaz zrelosti upraviteljev in sil, ki jih ti upravitelji zastopajo. Danes, ko je položaj normalen, potem ko je SSG zadobilo, z vključitvijo goriške pokrajine in predstavnikov kulturno-političnih organizacij iz Gorice deželni značaj, so na žalost skrbi upraviteljev ponovno uperjene v finančne probleme. In vendar tudi v teh skrbih sezona teče in če se bo zastor spustil nad SSG, ne bo to zaradi slabega upravljanja. To je potrebno jasno poudariti. Skratka, naše gledališče nadaljuje s svojim visoko profesionalnim in umetniškim delom, čeprav je popolnoma razumljivo, da ozračje ni sproščeno, saj ne moremo biti brez skrbi, ko je bodočnost tako malo jasna.

In prav ta skrb gledaliških delavcev in upraviteljev mora biti skrb vseh Slovencev v Italiji in Slovencev nasploh. Kajti bila bi velika izguba, če bi nehali biti srce tako živega in ustvarjalnega organizma, kot je prav SSG.

Ob vseh teh zimskih sapah pa seveda ne izgubljam optimizma, ki nam ga konec koncev daje pošteno in dobro opravljeno delo.

Ace Mermolja

* * *

Po alarmantnih vesteh, s katerimi so vas seznanila sredstva javnega obveščanja, smo se člani umetniškega, tehničnega in administrativnega osebja sestali, 19. decembra 1983, s predsednikom in ravnateljem SSG, da preverimo dejansko stanje in se dogovorimo za potrebne akcije.

Soglasno smo sklenili, da pod nobenim pritiskom od zunaj, kljub obupnemu finančnemu stánju, ne bomo prenehali z delom.

Nadaljevali bomo z repertoarnimi načrti in pomnožili število nastopov.

Naše gledalce bomo seznanili z dejanskim stanjem našega gledališča ter jih povabili, da se strnejo okoli nas, da postanejo še bolj sestavni del svojega, z velikimi žrtvami pridobljenega Slovenskega stalnega gledališča.

Računamo na solidarnost političnih sil, sindikatov in italijanske demokratične javnosti, predvsem pa na solidarnost tistih, ki so nam kot obiskovalci naših predstav že vsa ta leta (in bilo jih je veliko) dokazali, da živijo in rastejo z nami v želji, da uveljavimo kulturo naše narodnostne skupnosti. Kot kulturni delavci se ne bomo nikdar odpovedali svojemu delu, ki je namenjeno naši manjšini in njenemu napredku, medsebojnemu spoštovanju tu živčih narodnosti in poglobljanju vezi med dvema sosednima svetovoma.

Uprava in kolektiv SSG

turnost proglašajo za vrednote. (Kdo je že predlagal, naj bi pred zasidene šole natrosili letake? Z geslom: Zasedam šolo, ker želim ostati bedak).

Novo dekle pred mikrofonom. Manjše postave, plavolasa. Dozdeva se mi, da sem jo že kdaj videl. «Čemu hočete ostati Slovenci. Sedaj ste v Italiji, zato se prilagodite. Tako bo lepo vsem». Gozzi se razburja. Sprašuje, naj dekle ponovi misl in gre do konca. Kdo naj prisili Slovence, naj se prilagodijo? Nedko je že poskusil in se je stvar slabo končala.

Misel dekleta je bila nedorečena. Zaključil jo fantalin z zeleno majico in črnimi lasmi. Ko govori gleda v stran.

«Prilagoditi se morate, ker smo tu gospodarji mi. Mi smo hišni gospodarji, vi pa ste samo nadležni gostje».

Kaj naj mu odgovorim? Njemu nič, ker ni vreden odgovora. Toda drugim, ki so mu pritrjevali in ploskali? Predvsem ga ironično vprašam, kdaj je kupil Trst, da je postal njegov gospodar. Hišni gospodar pa ni niti doma, kjer najbrž oče plačuje najemnino. (Ne ugovarja, torej sem uganil). Gospodarji italijanske republike pa smo vsi državljani, brez izjeme.

Gozzi je besen. Skoraj kriči, da demokratična družba ne trpi take miselnosti... Ne poslušam ga, pač pa mu bom pozneje, v avtu, povedal, da so prav oni, demokristjani, ustvarili to miselnost. Sedaj pa posledicam desetletij izkrivljanja in siromašenja tržaške kulturne ravni skušajo prilagoditi svoje pojmovanje zaščite. Gozzi se sprašuje, kje je šola, ki bi tej mladini nudila trohico srčne kulture. Res, kje je šola? Kje so šolniki? Eno pa mi je le jasno: v Italiji so bili vsi ministri za šolstvo demokristjani, od dežele do pokrajine in občine. Sedaj imate vra- ga, ki ste ga vzgajali!

Gozzi vpraša fanta, ali ne ve, da taka miselnost ustvarja vojne. Odgovor je slišati razločno: «Na Jugoslavijo bi jaz šel tudi z raketami, in to takoj!»

Nov poseg. Tokrat nova teza. Reciprocity med nami in Italijani v Jugoslaviji. Na to se nemudoma obesi Spiazzi, ki ima pri sebi akte o manjšinski konferenci. Poudarja, da so Italijani v Jugoslaviji tik pred izginotjem. Ni mu žal, to se razume. Če bi mu to služilo kot izgovor za odpravo Slovencev v Italiji, pa sploh.

Rečem mu, da smo načelno proti recipročnosti in posnemanju. Kot primer povem, da se v slovenskih šolah v Kopru obvezno učijo italijanščine. To pomeni, da bi po načelu recipročnosti morali uvesti obvezen pouk slovenščine v vse italijanske šole, tudi «Da Vinci». (O drugih stvareh raje molčimo, saj je med teorijo in prakso manjšinske zaščite v Istri marsikdaj narobe). Dijakom pa rečem, da je lepo, če se zanimajo za italijanske rojake čez mejo. Če hočejo vedeti kaj več o njih naj povabijo predstavnike Zveze Italijanov za Istro in Reko... Spiazzi vzroji, da je nekaj takega nepojmljivo. Zveza Italijanov za Istro in Reko je (po njegovem) «komunistična» organizacija! Gozzi se ne strinja z njim. Sprašuje publiko, ali naj tudi za Italijane v Istri velja načelo «prilaganja». Priznava, da imajo v Istri dvojezičnost pov-

sod. Na moje vprašanje, zakaj pa KD noče dvojezičnih napisov v Trstu, razvije zanimivo tezo. Po njegovem si Jugoslavija lahko dovoli luksuz dvojezičnosti in večjezičnosti povsod, ker je federacija narodov in narodnosti, Italija pa je nacionalna država Italijanov in mora to upoštevati. Zato je KD predlagala dvojno stopnjo zaščite glede na to, če gre za strnjeno slovenska področja ali pa za mesta.

«Istrska pavza» je mimo. Novo dekle. Vpraša, čemu Slovenci hočemo prevajalce, ko pa tako lepo govorimo italijansko. Ponovi vprašanje, zakaj hočemo ostati Slovenci. Ne odgovorim, pač pa jo vprašam, zakaj hoče ona ostati Italijanka. Pove mi, da zato, ker se je rodila Italijanka in je to njen narod. Vidiš, isto velja tudi za nas, ji pravim.

Spet fant. Osprava mi trditev, da živimo Slovenci v Trstu več kot tisoč let. «Ni mogoče, saj je bila Jugoslavija ustanovljena šele po prvi svetovni vojni». Gozzi mu razlaga razliko med državami in narodi, a je ne razume. Vprašam ga, kaj je bil Dante Alighieri, saj je živel pol tisočletja pred oblikovanjem italijanske države. Miga z rameni in odide. Ni prepričan.

Listar Spiazzi se vrača k vprašanju jezika. Ponavlja misel, da se v Trstu lepo razumemo. On ima prijatelje, ki so Slovenci in se z njimi lepo razume... Prekinem ga: «Da, toda zasluga je naša, ker razumemo in govorimo vaš jezik». Spiazzi se spet razjezi: «Kaj pa zahtevate, da bi mi razumeli slovensko?» No, pa smo ga vendarle izbeležili, murna črna, iz luknje.

Na oder pride sedaj kar pet dijakov in dijakinj. Vsevpred ponavljajo že ponovljena stališča. Zdi se mi kot roboti, ki ubogajo na kak ukaz. Nekdo ponovi svoje vprašanje že tretjič. Hoče jasnejši odgovor, ker da ga ni razumel. Ne dobi ga, ker nas ima za norca.

Končno pride na oder črnolas fant z jopičem in kravato. Kar čedno zgleda. Njegovo stališče me je osupnilo, čeprav me je pozneje prepričalo, da je to najbrž miselnost njegove družine. Rekel je približno to-le: «Slovenci niste prav simpatični. Samo pač v Italiji, kjer moramo spoštovati državne zakone. Če ustava določa, da vas je treba zaščititi, naj bo. Toda vi morate nuditi Tržčanom nekaj v zameno. Posredovati morate, naj se vrnejo k nam jugoslovanski kupci, ker so naše trgovine sedaj prazne».

Pri mizi se smejejo tej kramarski miselnosti. In vendar je tako zastavljen predlog dobra priložnost za pojasnilo, da je slovenska manjšina most med sosednjima narodoma, tudi most gospodarskega sodelovanja. Če bo zaščiten, kot se spodobi, bo marsikatero svojo energijo lahko zastavila za izboljšanje razmer. Toda tu ne gre za «daj-dam», pač pa za povsem novo vzdušje, ki naj nastane v mestu, ker bo sicer propadlo zaradi lastne nesposobnosti in zaprtosti do vsega, kar je novega, demokratičnega, odprtega.

Dijaška skupščina je bila utrjena. Nekateri so odhajali, v dvorani je bilo le nekaj sto fantov in deklet. Opravimo zaključni krog posegov, nato odidemo. Samo eden izmed fantov, ki je bil s svo-

jimi vprašanji tudi izzivalen, se nam zahvali. Za ostale je «učna ura» končana. Že so pozabili nanjo, misli jim uhajajo drugam.

Odhajam poln misli. Tržaška šola vzgaja to mladino v popolni nevednosti o Slovencih, ki so narod sosedov, v mestu in širšem zaledju. Šolniki očitno kršijo, že desetletja, celo šolske programe, ki določajo spoznavanje okolja in zgodovine lastnega kraja. Da o državljanski vzgoji, tej fati morgani srednjega šolstva, sploh ne govorimo. To je sramotno. Koliko odgovornosti ima tudi demokratična fronta, ki ni prenesla boja za sožitje tudi v šolske prostore, te gnetilnice možganov jutrišnjih fašistov. In še druga misel: če bodo jutrišnje generacije tržaških Italijanov take, kakršne spoznavam na teh šolah, bo Trsta res kmalu konec s preteklo kulturo in bliščem.

Ko sva odhajala po stopnišču, je Gozzi vprašal, kaj bi se zgodilo, če bi se ti-le dijaki srečali na skupnem zborovanju ali študijskem seminarju z dijaki slovenskih srednjih šol.

Stepli bi se, če kaj dajo na svoje dostojanstvo.

Kje so leta, ko so njihovi starejši bratje ali bratranci korakali po mestnih ulicah z vzkliki: «Slovenci, Italijani združeni v skupnem boju»?

Stojan Spetič

PRISPEVKI

V spomin na tov. Karla Bernetiča, s katerim je dolga leta sodelovala na področju slovenske kulturne dejavnosti, daruje tov. Jelka Gerbec 20.000 lir.

V počastitev spomina tov. Vidalija daruje Angel Veljak 10.000 lir.

Ob poravnavi naročnine so prispevali:

Starec Franc, 4.000 lir

Spetič Marjan, 4.000 lir

Mislej Slava, Nabrežina, 4.000 lir

Marušič Joško, Slivno, 4.000 lir

Abram Miro, Nabrežina, 4.000 lir

Iz Velikega Repna so prispevali po 10.000 lir: Škabar Sergij, Baiss Egidio in Purič Milan

Maver Vincenzo iz Boljunca je prispeval 14.000 lir

Alojz Markovic - Zvonko iz Sesljana je prispeval 50.000 lir

V počastitev spomina ob obletnici smrti moža Riharda, daruje Silva Cunja 50.000 lir.

Wilhelm Ivanka z Opčin prispeva 50.000 lir.

DELO - glasilo KPI

za slovensko narodno manjšino

Direktor **ALBIN ŠKERK**

Ureja uredniški odbor

Odgovarja **FERDI ZADAR**

Uredništvo in uprava:

Trst - Ulica Capitolina, 3

telef. 76.48.72, 74.40.47

Dopisništvo v Gorici: Ulica Locchi, 2

telef. 24.36

Poštni tekoči račun 11/7000

Letna naročnina 6.000 lir

Tisk: Tipo/lito Stella snc

Ulica Molino a Vento 72 - Trst

Zavod združenega sveta v Devinu

16. decembra se je vršila v goriškem Avditoriju slavnostna otvoritev drugega akademskega šolskega leta Zavoda združenega sveta, ki se je letos končno namestil v Devinu. Slavnosti so se udeležili, poleg učnega osebja in 178 dijakov, mnogi politični in drugi predstavniki raznih oblasti, ki so orisali velik mednarodni in vsestranski pomen, ki ga predstavlja ta elitna šola. Naj omenimo, da so vsi dijaki štipendirani (vsaka dvoletna štipendija stane 30 milijonov lir!) in izbrani med najboljšimi kandidati. Zastopanih je 43 držav z vseh celin sveta. Osnovni jezik je angleščina, vsi pa se učijo tudi italijanščino. Po skupinah narodnostne pripadnosti se v šoli poučuje osemnajst jezikov in med temi tudi slovenščino. Šolo obiskuje deset Slovencev, od teh je šest iz Slovenije, ostali so pripadniki naše narodnostne skupnosti v Italiji. Ustanovitev te mednarodne šole v Devinu, ki je šesta tovrstna na svetu in edina na evropski celini, predstavlja nedvomno zelo pomemben dogodek ne samo za devinčane, ampak tudi za celotno pohorjino, saj ima širši politični, kulturni, turistični in splošno gospodarski pomen. Namen šole je vzgajati izbrano mladino v internacionalističnem duhu in v prijateljskem sožitju neglede na versko, jezikovno ali ideološko pripadnost, kar pri-

pomore k zblizanju med narodi in k boju za mir v svetu.

S to šolo je Devin postal zanimivo svetovno kulturno središče. S prihodom okrog dvesto študentov in profesorjev je ta naš najlepši obmorski kraj, »Lepe Vide«, postal mnogo bolj živahnejši in privlačnejši. Tudi zunanje lice tega kraja se je vidno spremenilo in se še spreminja. Radikalno in okusno sta bili obnovljeni stara devinska šola in grajski prostori (»Foresteria«). V teku so popravila biveše finančne kasarne na trgu v Devinu.

Z razliko od lanskega leta, ob podobnem slavlju, ki je bilo v Trstu, so letos organizatorji povabili, da prinese svoj pozdrav tudi devinsko-nabrežinski župan tov. Albin Škerk. Ob tej svečanosti je med drugim v slovenščini dejal: »... Menim, da je današnja slovesnost izredno pomemben dogodek, ne samo zaradi prisotnosti političnih in kulturnih osebnosti, temveč tudi zato, ker je končno naš Zavod definitivno nameščen v Devinu.

Z velikim veseljem lahko zatrjujem, da sta slovensko in italijansko prebivalstvo v Devinu s simpatijo in veliko naklonjenostjo sprejela te izredne in zelo obetajoče dijake iz najrazličnejših krajev sveta. Za to se lahko v prvi vrsti zahvalim visoki stopnji omike vseh devin-

skih občanov, ki so hoteli na ta način olajšati domotožje dijakov in seveda tudi učnega osebja. Na isti način lahko zatrjujem, da so se tudi dijaki in profesorji izredno vzorno vedli do krajevnega prebivalstva. Zato čutim kot dolžnost izraziti pohvalo šoli ter devinskemu prebivalstvu za obojestransko ljubezen in spoštovanje, ki sta ga medseboj vzpostavili z raznimi srečanji, med katere lahko prištejem tudi včerajšnje prijateljsko srečanje s slovenskimi in italijanskimi osnovnošolskimi otroci iz devinske šole.

Na koncu izrazim dijakom Zavoda iskrena voščila za uspešno nadaljevanje študijev, tako da se bodo vrnili v svoje kraje ter s pridobljenim znanjem in iskušnjami doprinesli velik prispevek napredku, demokraciji in medsebojnemu razumevanju med narodi ter za mir v svetu.

Poleg drugih govornikov naj omenimo predsednika senata Cossigo, ki je po slavnosti sprejel na goriškem županstvu enotno slovensko delegacijo, kateri je obljubil zanimanje za odobritev zaščitnega zakona za našo narodnostno skupnost. Cossiga je na tem slavlju spregovoril tudi nekaj pozdravnih besed v slovenščini in dokazal svojo naklonjenost do nas. Zato je upati, da bo držal dano obljubo.

KMEČKA BANKA GORICA
KMEČKO DELAVSKA POSOJILNICA V SOVODNJAH
KMEČKO OBRTNA HRANILNICA V DOBERDOBU
HRANILNICA IN POSOJILNICA NA OPČINAH
KMEČKA IN OBRTNA HRANILNICA IN POSOJILNICA - NABREŽINA
TRŽAŠKA KREDITNA BANKA d.d. TRST